

STANISLAV BALÍK A KOL.

Krajské volby 2012

International Institute of Political Science
of Masaryk University

Mezinárodní politologický
ústav Masarykovy
univerzity

muni
PRESS

MASARYKOVA UNIVERZITA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ
MEZINÁRODNÍ POLITOLOGICKÝ ÚSTAV

—

EDIČNÍ ŘADA MONOGRAFIE
SVAZEK Č. 55

muni
PRESS

KRAJSKÉ VOLBY 2012

STANISLAV BALÍK A KOL.

Masarykova univerzita
Fakulta sociálních studií
Mezinárodní politologický ústav
Brno 2013

Konrad
Adenauer
Stiftung

50 JAHRE ZUSAMMENARBEIT WELTWEIT

Publikace vychází s finanční podporou
Konrad-Adenauer-Stiftung, zastoupení v Praze

Vědecká redakce MU:

prof. PhDr. Ladislav Rabušic, CSc.

Mgr. Iva Zlatušková

prof. RNDr. Zuzana Došlá, DSc.

Ing. Radmila Droběnová, Ph.D.

Mgr. Michaela Hanousková

doc. PhDr. Jana Chamonikolasová, Ph.D.

doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.

Mgr. et Mgr. Oldřich Krpec, Ph.D.

prof. PhDr. Petr Macek, CSc.

PhDr. Alena Mizerová

doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.

doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.

Mgr. David Povolný

Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.

prof. MUDr. Anna Vašků, CSc.

prof. PhDr. Marie Vítková, CSc.

doc. Mgr. Martin Zvonař, Ph.D.

Recenzent: doc. PhDr. Ladislav Cabada, Ph.D.

© 2013 Masarykova univerzita

© 2013 Stanislav Balík a kol.

ISBN 978-80-210-6641-0 (brožovaná vazba)

ISBN 978-80-210-7801-7 (online : pdf)

OBSAH

Stanislav Balík

1. ÚVOD.....	9
--------------	---

Michal Pink, Monika Dvořáková, Andrea Smolková

2. ANALÝZA KANDIDÁTNÍCH LISTIN A PROFESNÍ STRUKTURA REGIONÁLNÍCH POLITIKŮ.....	11
2.1 Úvod	11
2.2 Základní charakteristika zvolených zastupitelských sborů	12
2.3 Personální obměna, podíl opakovaně volených a nováčků	20
2.4 Starostové v zastupitelstvu a víceúrovňový krajský zastupitel	26
2.5 Problém politické defekce na krajské úrovni v roce 2012.....	31
2.6 Závěr	33

Vít Šimral

3. STRANICKÉ FINANCOVÁNÍ A KRAJSKÉ VOLBY	35
3.1 Úvod	35
3.2 Vývoj regulace stranického financování v České republice	36
3.3 Volby do zastupitelstev krajů 2012 a financování kampaní	40
3.4 Klasifikace stran kandidujících v krajských volbách 2012 dle finančních charakteristik.....	42
3.5 Finanční nákladnost a efektivita vložených prostředků.....	53
3.6 Neformální poznatky o stranickém financování	60

Otto Eibl, Miloš Gregor, Alena Macková

4. TÉMATA PŘEDVOLEBNÍCH KAMPANÍ V PROGRAMECH STRAN, JEJICH OUTDOOROVÝCH KAMPANÍCH A MÉDIÍCH.....	65
4.1 Úvod	65
4.2 Výchozí situace před krajskými volbami	66
4.3 Volební programy stran	68
4.3.1 Obecné charakteristiky volebních programů	68
4.3.2 Programová nabídka z hlediska obsahu.....	71

4.4 Témata v rámci outdoorové kampaně.....	78
4.4.1 Představovací a tematicky abstraktní outdoorové kampaně.....	79
4.4.2 Reflexe konkrétních krajských témat v kampaních.....	81
4.5 Krajské volby a jejich témata v tištěných denících.....	83
4.6 Závěr.....	90

Vlastimil Havlík, Michal Nový

5. VÝSLEDKY VOLEB PODLE VOLEBNÍCH KRAJŮ

A POLITICKÝCH STRAN.....	93
5.1 Úvod.....	93
5.2 Kontext krajských voleb v roce 2012.....	93
5.3 Výsledky voleb.....	95
5.3.1 Volební účast a neplatné hlasy.....	95
5.3.2 Volební podpora parlamentních stran.....	99
5.3.3 Rozdělení mandátů v krajských zastupitelstvech mezi parlamentní strany.....	109
5.3.4 Volební podpora neparlamentních subjektů.....	110
5.3.5 Stabilita a dynamika krajských stranickopolitických soustav.....	114
5.3.6 Měření disproportionality volebního systému.....	119
5.4 Shrnutí.....	121

Petr Voda, Michal Pink

6. VOLEBNÍ GEOGRAFIE KRAJSKÝCH VOLEB.....	123
6.1 Úvod.....	123
6.2 Popis volebních výsledků v prostoru.....	125
6.2.1 ČSSD.....	125
6.2.2 KSČM.....	128
6.2.3 ODS.....	131
6.2.4 KDU-ČSL a její koalice.....	134
6.2.5 TOP 09 a STAN.....	137
6.2.6 Neparlamentní strany.....	140
6.3 Možné důvody prostorového rozmístění volební podpory.....	142
6.3.1 Teorie konfliktních linií.....	142
6.3.2 Faktory ovlivňující prostorovou rozdílnost volebních výsledků.....	145
6.3.3 Metodická poznámka.....	148

6.4 Výsledky analýzy	149
6.4.1 Souhrnné výsledky.....	149
6.4.2 Výsledky za jednotlivé kraje	152
6.5 Závěr	158

Petr Voda

7. ANALÝZA PREFERENČNÍHO HLASOVÁNÍ.....	161
7.1 Úvod	161
7.2 Legislativní úprava preferenčního hlasování v krajských volbách v roce 2012	162
7.3 Výsledky preferenčního hlasování	163
7.3.1 Posuny kandidátů	165
7.3.2 Nejúspěšnější kandidáti na listinách vybraných stran	167
7.4 Vysvětlení příčin úspěšnosti jednotlivých kandidátů	169
7.4.1 Výsledky preferenčního hlasování.....	171
7.4.2 Pořadí na kandidátce	172
7.4.3 Obhajoba mandátu	173
7.4.4 Povolání.....	174
7.4.5 Vzdělání kandidátů.....	176
7.4.6 Stranická příslušnost	177
7.4.7 Věk a pohlaví kandidátů	178
7.4.8 Bydliště	180
7.5 Analýza efektu kandidáta	181
7.6 Závěr	187

Kamil Gregor, Petr Gongala

8. VOLIČSKÉ PŘESUNY MEZI SNĚMOVNÍMI VOLBAMI V ROCE 2010 A KRAJSKÝMI VOLBAMI V ROCE 2012	189
8.1 Úvod	189
8.2 Použitá data	190
8.3 Bayesovský hierarchický model ekologické inference	191
8.4 Voličské přesuny mezi parlamentními a krajskými volbami	194
8.5 Voličská stabilita.....	195
8.6 Kdo nešel k volbám	197
8.7 Kam se voliči přesunuli.....	198
8.8 Odkud se voliči přesunuli.....	200
8.9 Přesuny v součtu.....	205
8.10 Závěr	207

Lenka Hrbková

9. KRAJSKÉ VOLBY A POVOLEBNÍ KOALICE	211
9.1 Úvod	211
9.2 Typologie koalic v kontextu krajských voleb	212
9.2.1 Typologie koalic	212
9.2.2 Typologie koalic v podmínkách krajských voleb v České republice	214
9.2.3 Výbory zastupitelstva kraje.....	216
9.3 Krajské rady po volbách do zastupitelstev krajů v roce 2012 a obsazení výborů zastupitelstev	217
9.3.1 Středočeský kraj	217
9.3.2 Jihočeský kraj.....	218
9.3.3 Plzeňský kraj.....	219
9.3.4 Karlovarský kraj	220
9.3.5 Ústecký kraj.....	221
9.3.6 Liberecký kraj	222
9.3.7 Královéhradecký kraj	223
9.3.8 Pardubický kraj	224
9.3.9 Kraj Vysočina.....	225
9.3.10 Jihomoravský kraj	226
9.3.11 Olomoucký kraj.....	227
9.3.12 Zlínský kraj	227
9.3.13 Moravskoslezský kraj.....	229
9.4 Výsledky a shrnutí analýzy	230
9.5 Závěr	233

Stanislav Balík

10. ZÁVĚR	235
11. PRAMENY A LITERATURA	239
12. SEZNAM ZKRATEK	247
13. SUMMARY	251

1. ÚVOD

STANISLAV BALÍK

Krajské volby v roce 2012 dozajista neznamenaly takový zvrat jako volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010 nebo 2013. Na druhou stranu nebyly ani nudnými, nezajímavými volbami, po nichž by vše běželo dál ve svých kolejích. Nahlíženo teorií voleb druhého řádu jsme měli možnost ověřovat, zda jsou vládní strany voliči trestány a opozice odměňována či jaká témata budou volbám dominovat – zda nepatříčně, zato lákavě celostátní, nebo patřičně, ale nudně krajská.

Toto a celá řada dalších témat může být uchopena mnoha způsoby. Povrchně, skrze paušalizující „dojmologii“, cestou jednotlivých nesouvisejících případových studií nebo se snahou o komplexní a hluboké pochopení příčin a důsledků. Formát knižní monografie věnované právě jedněm volbám (byť v nezbytné komparaci s předchozími) umožňuje téma zpracovat právě posledním zmíněným způsobem. A právě o to se snažili autoři této knihy, kterou nyní předkládají odborné i laické veřejnosti. Kniha je odrazem dlouhodobého soustředění se politologických pracovišť Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, kde autoři působí, ať už jako vyučující, odborní pracovníci, či studenti, na nejdůležitější aspekty voleb na různých úrovních. Právě dlouhodobé soustředění se na danou problematiku, zajímavé datové sety dlouhodobějšího rázu a promýšlení nejvhodnějších postupů umožnily vznik této publikace. Jak bude moci čtenář vzápětí posoudit, v knize se setkávají osvědčené i inovativní přístupy, stejně jako osvědčení i začínající politologičtí autoři, což může být – a snad v tomto případě i skutečně je – nezanedbatelnou výhodou.

Struktura knihy odpovídá logice volebního procesu. Proto se nejprve Michal Pink, Monika Dvořáková a Andrea Smolková věnují analýze složení kandidátních listin, stejně jako profesní strukturu regionálních politiků. Jak se ukazuje, předvolební kampaň a následné výsledky jsou ve stále větší míře závislé na objemu financí do ní vložených. Vít Šimral se proto zaměřil na problém stranického financování v krajských volebních arénách. Jaká témata dominovala předvolebním kampaním a programům stran a jak vlastně vypadaly tzv. outdoorové

kampaně či reflexe v médiích, zkoumají ve čtvrté kapitole Otto Eibl, Miloš Gregor a Alena Macková. Oproti tomu Vlastimil Havlík a Michal Nový již překračují dobu předvolební, když se věnují výsledkům voleb v kontextu jednotlivých krajských volebních arén a jednotlivých stran. Petr Voda s Michalem Pinkem na ně navazují, když zasazují volební výsledky do kontextu volební geografie, včetně srovnání s volbami předchozími. Od výsledků orientovaných na volební subjekty přechází Petr Voda k výsledkům jednotlivých kandidátů, když analyzuje počty a podíly preferenčních hlasů a hledá jejich podmíněnosti. Kamil Gregor a Petr Gongala se pokouší najít odpověď na otázku, odkud přišli či kam se ztratili voliči jednotlivých politických stran mezi lety 2010 a 2012, když za oněch cca 30 měsíců došlo k nezanedbatelným posunům v jejich absolutních i relativních ziscích. V kapitole předcházející závěrečnému shrnutí Lenka Hrbková opouští téma samotných voleb, aby se věnovala procesu, jenž je většinou spojen s povolebním děním v prostředí proporrčních volebních systémů – sestavování koalic.

Již z představených témat je zřejmé, že se v této práci setkávají metody deskriptivní i interpretativní a analytické. Co se týče užitých dat, v případě kandidátů a zvolených zastupitelů vycházíme z výsledků bezprostředně po zvolení, nezohledňujeme tedy složení zastupitelstev po případných rezignacích jednotlivých zastupitelů.

Učíme ještě několik terminologických poznámek. Jednotliví autoři většinou pracují, z důvodu jazykové jednoduchosti, s pojmy strana a hnutí jakožto se synonymy, byť jsou si dobře vědomi rozdílů, a to zvláště v prostředí krajských voleb, kde je identita nikoli nevýznamné části politického spektra postavena explicitně na odmítnutí fenoménu stranictví. Dále, pokud to není nezbytně nutné pro lepší pochopení, je používán termín kandidát či zastupitel v mužském rodě, a to nikoli z důvodu neúcty k ženám – kandidátkám a zastupitelkám, ale z čistě praktických důvodů.

2. ANALÝZA KANDIDÁTNÍCH LISTIN A PROFESNÍ STRUKTURA REGIONÁLNÍCH POLITIKŮ

MICHAL PINK, MONIKA DVOŘÁKOVÁ, ANDREA SMOLKOVÁ

2.1 Úvod

Krajské volby stejně jako jakékoliv jiné mají kromě tradičně zkoumaných témat, jako je charakter koalic, analýza volebních výsledků či volebních kampaní, také personální rozměr – vybrané charakteristiky zvolených zastupitelů i kandidátů na jednotlivých kandidátních listinách. Svým rozměrem se tento soubor pohybuje na větším rozsahu, než je tomu v případě voleb parlamentních, kde se pravidelně obměňuje 281 poslanců a senátorů, ovšem zase nenabývá takových rozměrů jako v případě komunálních voleb, které produkují soubor v počtu několika desítek tisíc místních politiků. Proto skupina 675 krajských zastupitelů představuje vhodný soubor ke studiu jednotlivých charakteristik volených zastupitelů, jejich věku, stranické příslušnosti, zkušeností s funkcí zastupitele atd.

Samotné studium personálního rozměru kandidátních listin je sice v českém prostředí přítomné, ovšem v poměrně omezené míře. Otázku, kdo jsou politici z hlediska své profese, vzdělání, schopnosti opakovaně získávat mandát a pohybovat se v rámci víceúrovňového prostředí, reflektovala po roce 1990 řada badatelů.

První práce spojené s krajskými politiky se objevují krátce po prvních krajských volbách v roce 2000 a pokračují s různou intenzitou do dnešních dnů. V jedné z prvních prací věnovaných krajským volbám se autoři zabývají každým krajem individuálně včetně charakteristik kandidátních listin (Balík a Kyloušek 2005). Texty, které se zabývají širší skupinou krajských elit, následují v dalších letech (Kostecký et al. 2006; Ryšavý 2007). Autoři zde mimo jiné reflektují personální stabilitu a variabilitu kandidátních listin, zvolených zastupitelů i jejich statusové zařazení v rámci nově se utvářejících regionálních elit.

Cílem následující kapitoly bude především pomocí srovnání jednotlivých kandidátních listin analyzovat, jak se krajská zastupitelstva

proměnila a kdo na případné změně dokázal profitovat či na ní naopak ztratil. V této části se také bude hovořit o personálních „stálících“ krajských voleb, které se v zastupitelstvech udržely od jejich prvního ustavení před více než dvanácti lety. Dále bude pozornost zaměřena na pozici starostů na kandidátních listinách a jejich zastoupení ve zvolených sborech. Z tohoto fenoménu dále pramení samostatná část věnovaná sdílenému mandátu a politikům, kteří jsou v rámci krajského prostředí aktivní i v zastupitelských sborech na jiných úrovních. Na závěr se kapitola zmíní o problému politické defekce a přechodu mezi kandidátními listinami (lidově řečeno „přeběhlictví“), tedy o prvku, jehož svědky jsme v moderní vrcholné politice od devadesátých let minulého století. Zatímco v parlamentním prostředí jej doprovází velký mediální zájem, v případě krajské politiky se z pohledu médií jedná spíše o marginální prvek.

2.2 Základní charakteristika zvolených zastupitelských sborů

V krajských volbách 2012 se o voličskou přízeň ucházelo na skoro stovce kandidátních listin více než 11 tisíc kandidátů. Při podrobnějším pohledu na zastoupení v jednotlivých krajích lze za jednoznačně nejpočetnější označit skupinu kandidátů KSČM, která dokázala oslovit své voliče prostřednictvím 732 kandidátů. Hned za ní s počtem 731 a 725 kandidátů následují ČSSD a ODS. Na třetím místě s celkovým počtem přesahujícím sedm set zájemců o krajský mandát lze identifikovat kandidátní listiny strany NS-LEV21, která se na voliče obrátila prostřednictvím 710 kandidátů. Na dalším místě se nachází SPOZ, jejíž celkový počet obsazených míst na kandidátních listinách dosáhl 641. Do skupiny politických stran a hnutí, které dokázaly sestavit své kandidátní listiny ve všech krajích, patří ještě TOP 09 se Starosty a nezávislími, Pravý blok, Svobodní. Otázkou zůstává, jak interpretovat začlenění kandidátů KDU-ČSL na některých kandidátních listinách, kde tvoří menšinového partnera.

Pokud bychom srovnali všechny kandidátní listiny podle věku a pohlaví, zjistíme, že průměrný věk přesahoval 46 let, přičemž čistě u žen to bylo zhruba o půl roku méně a u mužů zase o půl roku více. Z celkového množství představoval podíl žen jen necelých 28 % a s věkovým nárůstem dosahoval největšího podílu ve střední skupině 30–49 let.

Tab. č. 2.1: Kandidáti dle věku a pohlaví

	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkem	11 304	100,00	8 185	72,40	3 119	27,60
18–29 let	1 334	11,80	958	8,47	376	3,33
30–49 let	5 290	46,80	3 754	33,21	1 536	13,59
50 a více	4 680	41,40	3 473	30,72	1 207	10,68
Průměrný věk	46,12		46,42		45,36	

Zdroj: Volby.cz

Nejstarším kandidátem ucházejícím se o podporu voličů byl Vladimír Vaňata, který v době voleb dosáhl 90 let a kandidoval na listině Republikánské strany Čech, Moravy a Slezska. Na druhou stranu nejmladších kandidátů, kteří minimálně v den voleb dosáhli 18 let, jsme na kandidátních listinách mohli najít 25. Velkou většinou se o voličskou podporu ucházeli na listinách mimoparlamentních a regionálních stran a sdružení. Na základě výsledků voleb se celkový soubor kandidátů proměnil ve zvolené zastupitele, kteří již vykazují poněkud jiné charakteristiky. Věkový průměr vzrostl na hodnotu blízkou se 50 roků a podíl mužů a žen se posunul k hodnotě zhruba 80 % mužů a 20 % žen. Z hlediska věkového průměru je nejčastěji zastoupena skupina mužů starších 50 let, kteří tvoří více než 44 %. Naopak minimální zastoupení představují ženy ve věku pod 30 let. V tomto souboru najdeme jen čtyři zastupitelky, tedy méně než 1 %. Sledování rozdílu ve věku nejstaršího a nejmladšího zastupitele nás zavede do Zlínského kraje, kde na kandidátní listině KSČM získal mandát triadvacetiletý Michal Kostka¹. Ve stejném kraji dostal potřebnou důvěru i nejstarší zastupitel – na kandidátní listině SPOZ uspěl na posledním místě František Čuba², který následně získal výkonnou pozici v radě kraje.

Jaké charakteristiky vykazovaly kandidátní listiny jednotlivých politických stran a hnutí? Jaká byla jejich věková struktura? Pokud se podíváme na základní strukturu kandidátních listin dvou hlavních ideově protikladných politických stran, ČSSD a ODS, zjistíme, že se

¹ Michal Kostka, povoláním informační technolog s trvalým pobytem v Kroměříži.

² V den voleb dosáhl agronom a bývalý šéf legendárního JZD Slušovice věku 76 let.

Tab. č. 2.2: Zastupitelé dle věku a pohlaví

	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkem	675	100,00	541	80,15	134	19,85
18–29 let	13	1,93	9	1,34	4	0,59
30–49 let	290	42,96	234	34,66	56	8,30
50 a více	372	55,11	298	44,15	74	10,96
Průměrný věk	49,87		50,03		49,25	

Zdroj: Volby.cz

v některých bodech mírně odlišují. Podíl žen je v obou případech pod celkovým poměrem, a v případě ODS dokonce klesl pod 20 %. Věkový průměr kandidátů sociální demokracie překračuje celorepublikový ukazatel a u občanských demokratů se pohybuje pod průměrnou hodnotou o několik desetin procentního bodu.

Tab. č. 2.3: Kandidáti ČSSD dle věku a pohlaví

	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkem	731	100,00	551	75,37	180	24,63
18–29 let	46	6,29	36	4,92	10	1,37
30–49 let	344	47,06	256	35,02	88	12,04
50 a více	341	46,65	259	35,43	82	11,22
Průměrný věk	47,93		47,92		47,96	

Zdroj: Volby.cz

Tab. č. 2.4: Zastupitelé ČSSD dle věku a pohlaví

	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkem	205	100,00	158	77,07	47	22,93
18–29 let	7	3,41	6	2,92	1	0,49
30–49 let	98	47,80	77	37,56	21	10,24
50 a více	100	48,78	75	36,58	25	12,20
Průměrný věk	48,41		48,27		48,89	

Zdroj: Volby.cz

Jaké jsou základní charakteristiky skupiny kandidátů a zvolených zastupitelů sociální demokracie a občanských demokratů, ukazují tabulky č. 2.3–2.6. Zatímco u skupiny mužů do třiceti let je podle uvedených tabulek získání mandátu velice nepravděpodobné, u skupiny žen starších 50 let se jejich úspěšnost dostává nad celostátní průměr. U zmíněných politických stran se jednotlivé poměry dále mírně odlišují, přičemž průměrný věk jak krajských zastupitelů ČSSD, tak ODS nepřesahuje průměrnou hodnotu. Co se týká zastoupení žen, sociální demokracie se s podílem skoro 23 % dostala na dvojnásobek podílu, který vykazují zastupitelské kluby ODS.

Tab. č. 2.5: Kandidáti ODS dle věku a pohlaví

	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkem	725	100,00	584	80,55	141	19,45
18–29 let	52	7,17	45	6,20	7	0,97
30–49 let	401	55,31	314	43,31	87	12,00
50 a více	272	37,52	225	31,04	47	6,48
Průměrný věk	45,64		45,54		46,05	

Zdroj: Volby.cz

Tab. č. 2.6: Zastupitelé ODS dle věku a pohlaví

	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkem	102	100,00	90	88,24	12	11,76
18–29 let	1	0,98	1	0,98	0	0,00
30–49 let	50	49,02	46	45,10	4	3,92
50 a více	51	50,00	43	42,16	8	7,84
Průměrný věk	48,63		48,42		50,17	

Zdroj: Volby.cz

Dalším z rozdílů je vyrovnanější poměr zastupitelek sociální demokracie ve srovnání s ODS. Z celkového počtu 47 zastupitelek ČSSD jich je do skupiny 30–49 let zařazeno 21 a do skupiny 50 a více let 25. V případě ODS je tento poměr jen čtyři ku osmi ve prospěch starší skupiny,

z čehož vyplývá, že u sociálních demokratů můžeme častěji narazit na mladší krajskou zastupitelku.

U kandidátních listin a zastupitelských klubů komunistické strany jsou na první pohled patrné dva rozdíly. Tím prvním je vyšší věkový průměr a také častější zastoupení žen. Věková struktura se výrazněji odlišuje v případě porovnání mužů a žen, kdy v případech sociální demokracie i občanských demokratů nacházíme o něco vyšší rozdíl oproti celkovému průměru. V případě KSČM se podobně projeví tendence „zestárnutí“ zvolených zastupitelů ve srovnání s průměrem všech kandidátů na listině, ale ne o tolik jako např. u ODS. Jak už bylo nastíněno, jedním z rozdílů je v případě komunistických kandidátních listin a zastupitelů zastoupení žen. U kandidátní listiny to bylo víc než 26 % a u skupiny zvolených 182 zastupitelů se jedná o podobný podíl – téměř 25 % žen. Z hlediska věkové kohorty jsou nejčastěji, skoro z 50 %, přítomní muži starší 50 let.

Tab. č. 2.7: Kandidáti KSČM dle věku a pohlaví

	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkem	732	100,00	536	73,22	196	26,78
18–29 let	43	5,87	31	4,23	12	1,64
30–49 let	207	28,28	145	19,81	62	8,47
50 a více	482	65,85	360	49,18	122	16,67
Průměrný věk	52,42		53,03		50,73	

Zdroj: Volby.cz

Tab. č. 2.8: Zastupitelé KSČM dle věku a pohlaví

	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkem	182	100,00	137	75,27	45	24,73
18–29 let	5	2,75	2	1,10	3	1,65
30–49 let	49	26,92	34	18,68	15	8,24
50 a více	128	70,33	101	55,49	27	14,84
Průměrný věk	53,19		54,10		50,40	

Zdroj: Volby.cz

Kandidátní listiny TOP 09 a Starostů a nezávislých se od předchozích stran liší především nižším věkovým průměrem. Zatímco v případě kandidátních listin a věkových průměrů se moc rozdílu oproti celostátním trendům nenajde, u skupiny zvolených zastupitelů se jedná o první proces „omládnutí“. Věkový průměr mírně přesahuje 41 let, což ve srovnání s KSČM představuje rozdíl o více než jednu dekádu a ve srovnání se sociální demokracií a ODS je to o zhruba sedm roků. Na kandidátních listinách tohoto subjektu se dále jednoznačně objevuje nejvíce žen, více než 30 %. Jejich podíl ve skupině zvolených zastupitelů je srovnatelný se sociální demokracií. Z hlediska věkového rozložení absentuje reprezentant nejnižší věkové kategorie a skupina do 49 let a nad 50 roků je ve srovnání s předchozími případy relativně vyrovnaná. Jednotlivé závěry je však nutné zasadit do reálného rámce volebních výsledků, protože v některých krajích kandidátní listina TOP 09 a STAN nedokázala získat zastoupení a celkový soubor 45 krajských politiků představuje daleko nižší výchozí množinu srovnávaných případů.

Tab. č. 2.9: Kandidáti TOP 09 a STAN dle věku a pohlaví

	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkem	725	100	579	79,86	218	30,07
18–29 let	23	3,17	21	91,30	2	8,70
30–49 let	415	57,24	336	80,96	79	19,04
50 a více	288	39,72	230	79,86	57	19,79
Průměrný věk	46,98		46,93		46,77	

Zdroj: Volby.cz

Tab. č. 2.10: Zastupitelé TOP 09 a STAN dle věku a pohlaví

	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkem	45	100	35	77,78	10	22,22
18–29 let	0	0	0	0	0	0
30–49 let	22	48,88	17	77,27	5	22,73
50 a více	23	51,11	18	78,26	5	21,74
Průměrný věk	41,46		41,20		48,26	

Zdroj: Volby.cz

KDU-ČSL patří v českých podmínkách k politickým stranám se spíše regionálně rozloženou a hodně diferencovanou členskou a voličskou základnou (Pink et al. 2012). Pravděpodobně i tato skutečnost se promítla do sestavování kandidátních listin. Před volbami strana dokázala v rámci listin jak čistě „stranických“, tak „koaličních“ obsadit 464 míst, a to ve všech krajích. Z hlediska věkového průměru patřily její kandidátní listiny³ spíše k těm věkově nadprůměrným a zastoupení mužů a žen na kandidátních listinách dosáhlo poměru zhruba 79 % ku 21 %. Podobně jako u TOP 09 a STAN dokázala i skupina zvolených krajských zastupitelů KDU-ČSL oproti kandidátům mírně „omládnout“. Doprovodným jevem bylo posílení poměru mužů na téměř 90 % z celkového počtu zastupitelů. Absenci reprezentanta věkové skupiny do 30 let vyrovnává většinový podíl krajských zastupitelů ve věku nižším než 50 roků.

Tab. č. 2.11: Kandidáti KDU-ČSL dle věku a pohlaví

	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkem	464	100	366	78,80	98	21,12
18–29 let	35	7,50	28	6,03	7	1,50
30–49 let	210	45,25	165	35,56	45	9,69
50 a více	219	47,19	173	37,28	46	9,91
Průměrný věk	48,68		49,04		47,69	

Zdroj: Volby.cz

Tab. č. 2.12: Zastupitelé KDU-ČSL dle věku a pohlaví

	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkem	57	100	51	89,47	6	10,52
18–29 let	0	0	0	0	0	0
30–49 let	30	52,63	27	47,36	3	5,26
50 a více	27	47,36	24	42,10	3	5,26
Průměrný věk	46,85		46,84		48,6	

Zdroj: Volby.cz

³ V rámci kandidátních listin typu Koalice pro ... kraj bylo počítáno jen čistě s kandidáty KDU-ČSL.

Poslední skupinu kandidátních listin, které dokázaly získat zastoupení ve voleném sboru, tvoří heterogenní směsice představitelů SPOZ a regionálních stran a hnutí. Vzhledem k tomu, že SPOZ uspěla jen ve dvou krajích a celkově obsadila sedm mandátů v krajských zastupitelstvech⁴, nejsou této straně věnovány samostatné tabulky a je přiřazena do kategorie ostatních a regionálních stran a hnutí. Při pohledu na celkový počet kandidátů jsou patrné nižší věkové průměry u všech kategorií a také ve srovnání s předchozími stranami vyšší zastoupení žen.

Tab. č. 2.13: Kandidáti SPOZ, ostatních a regionálních stran a hnutí dle věku a pohlaví

	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkem	1465	100	1049	71,60	416	28,40
18–29 let	113	7,71	82	7,81	31	7,45
30–49 let	705	48,12	482	45,95	223	53,60
50 a více	647	44,16	485	46,23	162	38,66
Průměrný věk	44,17		44,34		43,60	

Zdroj: Volby.cz

Tab. č. 2.14: Zastupitelé SPOZ, ostatních a regionálních stran a hnutí dle věku a pohlaví

	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkem	75	100	62	82,66	13	17,33
18–29 let	0	0	0	0	0	0
30–49 let	35	46,66	28	45,16	7	53,85
50 a více	40	53,33	34	54,84	6	46,15
Průměrný věk	45,97		46,52		48,89	

Zdroj: Volby.cz

⁴ Tři mandáty v Pardubickém kraji a čtyři mandáty ve Zlínském kraji.

Zvolení zastupitelé v porovnání se všemi kandidáty před volbami mírně „zestárnou“ a také navýší podíl mužů, kteří zaujímají přes 80 %. Většina jich také spadá do věkové kategorie nad 50 roků, naopak u zastupitelek se většina z nich zařadila do věkové kohorty 30–49 let. U skupiny SPOZ, regionálních a ostatních stran a hnutí absentují zastupitelé ve věkové skupině do třiceti let.

2.3 Personální obměna, podíl opakovaně volených a nováčků

Míra obměny obsazených mandátů v krajských zastupitelstvech je ovlivněna celou řadou faktorů, přičemž základním momentem může být samotný způsob sestavování a obsazování kandidátních listin. Dále to může být přítomnost preferenčního hlasování⁵, samotná volební účast, vnitrostranický život atd. Naším cílem nyní nebude tyto procesy studovat, ale podívat se na jejich reálné výstupy, tedy personální obměnu zastupitelských klubů stran a hnutí, které dokázaly získat mandáty v krajských zastupitelstvech. Podle dosavadních textů, jež se věnovaly krajským volbám (Eibl et al. 2009; Balík a Kyloušek 2005), byl potvrzen trend, že nejmenší obměnou prochází kandidátní listiny KSČM. Je tomu tak i v případě krajských voleb 2012? Podívejme se nyní na celkový přehled podle jednotlivých krajů.

Podle tab. č. 2.15 se v celkovém počtu 675 zastupitelů najde skupina 59 regionálních politiků, kteří získali svůj první mandát již v roce 2000, a skupina dalších 50 zastupitelů, kteří pokračují ve své politické dráze od roku 2004. Od roku 2008 je to dalších 149 regionálních politiků, což znamená, že v roce 2012 došlo k větší proměně, protože zde nastoupilo více než 400 nových členů zastupitelských sborů. Pokud bychom mezi sebou porovnali jednotlivé kraje, největší obměny jsme svědky v případě Moravskoslezského kraje, následovaného krajem Jihomoravským, Libereckým a Karlovarským, kde zasedlo více než 65 % nových zastupitelů. Naopak nejvíce opakovaně volených můžeme identifikovat v případě kraje Olomouckého, Plzeňského a Středočeského.

⁵ Zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů, v § 32/1 uvádí možnost 4 přednostních hlasů.

Tab. č. 2.15: Obměna personálního složení krajských zastupitelstev

	Počet zastupitelů	Od 2000	Od 2004	Od 2008	Od 2012	Podíl od 2000 (v %)	Podíl od 2004 (v %)	Podíl od 2008 (v %)	Podíl od 2012 (v %)
Středočeský	65	7	5	15	38	11	8	23	58
Plzeňský	45	3	6	11	25	7	13	24	56
Jihočeský	55	7	5	9	34	13	9	16	62
Karlovarský	45	4	2	9	30	9	4	20	67
Ústecký	55	2	4	19	30	4	7	35	55
Liberecký	45	1	2	12	30	2	4	27	67
Královéhradecký	45	3	3	11	28	7	7	24	62
Pardubický	45	5	3	8	29	11	7	18	64
Vysočina	45	6	6	7	26	13	13	16	58
Jihomoravský	65	8	3	10	44	12	5	15	68
Olomoucký	55	5	6	16	28	9	11	29	51
Zlínský	45	3	2	12	28	7	4	27	62
Moravskoslezský	65	4	3	10	47	8	5	15	72
Celkem	675	59	50	149	417	9	7	22	62

Zdroj: Volby.cz

Nyní se podíváme na rozdílnou obměnu personálního složení zastupitelstev u jednotlivých stran.⁶ U ČSSD dosahuje průměrná obměna zastupitelů 51 %, což je zhruba o třetinu méně, než tomu bylo v roce 2008 (Pink et al. 2009: 60). Největší nárůst nových zastupitelů zvolených v roce 2012 byl zaznamenán v Moravskoslezském kraji, kde se současně navýšil i celkový počet zastupitelů sociální demokracie. Další výraznější proměny můžeme zaznamenat v případě kraje Karlovarského a Středočeského. Opak představuje Liberecký kraj, kde se zastupitelský klub skládá jen ze sedmi členů, z toho jen dvou nově zvolených. Také jsou však patrné tendence politiků opakovaně volených od roku 2000. Po dvou případech je to v Jihomoravském a Zlínském kraji,⁷

⁶ Včetně TOP 09, pro kterou byly krajské volby 2012 prvními krajskými volbami, jichž se účastnila.

⁷ V Jihomoravském kraji se jedná o současného hejtmana Michala Haška a jeho náměstka Václava Božka. Podobně ve Zlínském kraji jsou opakovaně voleni nynější hejtman Stanislav Mišák a radní Ladislav Kryštof.

minimálně jednoho stále voleného zastupitele najdeme také v kraji Plzeňském, Jihočeském, Ústeckém a na Vysočině.

Tab. č. 2.16: Obměna personálního složení zastupitelských klubů ČSSD

	Počet zvolených zastupitelů (PZZ)	Od 2000	Od 2004	Od 2008	Od 2012	Podíl nováčků (%)
Středočeský	20	0	1	6	13	65,0
Plzeňský	15	1	2	5	7	46,6
Jihočeský	18	1	3	5	9	50,0
Karlovarský	13	0	0	4	9	69,0
Ústecký	13	1	0	7	5	38,4
Liberecký	7	0	1	4	2	28,5
Královéhradecký	12	0	1	5	6	50,0
Pardubický	12	0	1	5	6	50,0
Vysočina	17	1	2	7	10	58,8
Jihomoravský	22	2	0	7	13	59,0
Olomoucký	19	0	2	11	6	31,5
Zlínský	12	2	0	4	6	50,0
Moravskoslezský	24	0	2	5	17	70,8
Celkem	204	8	15	75	109	53,4

Zdroj: Volby.cz

KSČM, která obměňuje své kandidáty a zastupitele minimálně, potvrdila tento svůj charakteristický rys i v těchto volbách. Jak je z tab. č. 2.17 patrné, lze sice najít případy, kdy po roce 2012 tvoří zastupitelský klub více než 70 % nově příchozích, např. v Moravskoslezském, Ústeckém a Pardubickém kraji, ale počty opakovaně volených jsou neustále vysoké. Například v Jihočeském kraji se můžeme setkat se skupinou šesti politiků, kteří opakovaně obhájí mandát od roku 2000, a podíl nově příchozích zde dosáhl jen 23 %. Výrazný počet opakovaně volených se nachází v Jihomoravském a Olomouckém kraji. Zde reprezentují komunistickou stranu opakovaně od roku 2000 čtyři zastupitelé a nyní dosahuje podíl nově zvolených méně než 50 %.⁸

⁸ Zajímavý případ může představovat Daniel Borecký, který jako jediný kandidát zvolený v roce 2008 post neobhájil. Zatímco v roce 2008 se nacházel na osmém místě kandidátní listiny, o čtyři roky později vstupoval do voleb z pozice na kandidátní listině č. 25.

Tab. č. 2.17: Obměna personálního složení zastupitelských klubů KSČM

	PZZ	Od 2000	Od 2004	Od 2008	Od 2012	Podíl nováčků (%)
Středočeský	19	3	2	3	11	57,8
Plzeňský	12	0	1	3	8	66,6
Jihočeský	13	6	0	4	3	23,0
Karlovarský	14	3	2	2	7	50,0
Ústecký	20	1	1	4	14	70,0
Liberecký	10	1	1	3	5	50,0
Královéhradecký	11	1	1	3	6	54,5
Pardubický	11	2	1	0	8	72,2
Vysočina	11	3	2	0	6	54,5
Jihomoravský	16	4	1	4	7	43,7
Olomoucký	16	4	2	3	7	43,7
Zlínský	9	0	0	3	6	66,6
Moravskoslezský	20	1	1	4	14	70,0
Celkem	182	29	15	36	102	56,0

Zdroj: Volby.cz

Vládní ODS ve volbách nezískala od voličů pozitivní odezvu a penalizační efekt druhořadých voleb se projevil úbytkem počtu i podílu voličů skoro ve všech případech. Otázkou zůstává, co přesně stálo za personální obměnou, která dosáhla výrazných rozměrů. Skoro 65% podíl zvolených nepocházel z předchozích zastupitelstev a i přes celkový pokles mandátů lze hovořit o výrazném počtu „nováčků“. Větší změny strana dosáhla např. v klubu Pardubického kraje, kde poprvé kandidovali čtyři noví zastupitelé z pěti zvolených. Totéž se stalo i v případě Jihomoravského kraje, kdy mandát získalo z osmi zastupitelů sedm nováčků. Nejmenší výměnou prošla skupina zastupitelů ODS ve Zlínském a Středočeském kraji, kde podíl nově zvolených nedosáhl ani třetiny.

Tab. č. 2.18: Obměna personálního složení zastupitelských klubů ODS

	PZZ	Od 2000	Od 2004	Od 2008	Od 2012	Podíl nováčků (%)
Středočeský	16	3	2	6	5	31,2
Plzeňský	15	2	2	1	10	66,6

Jihočeský	8	0	2	0	6	75,0
Karlovarský	5	1	0	0	4	80,0
Ústecký	7	0	3	0	4	57,0
Liberecký	5	0	1	0	4	80,0
Královéhradecký	6	1	0	1	4	66,6
Pardubický	6	1	0	0	5	83,3
Vysočina	5	1	1	0	3	60,0
Jihomoravský	7	1	0	0	6	85,7
Olomoucký	8	1	1	0	6	75,0
Zlínský	5	1	1	2	1	20,0
Moravskoslezský	9	2	1	2	4	55,5
Celkem	102	14	14	12	62	60,8

Zdroj: Volby.cz

KDU-ČSL patří ke stranám, které opakovaně dokážou v regionálních volbách získat vyšší zastoupení než ve volbách parlamentních. Svoje ukotvení v regionech potvrdila i v roce 2012. Z níže uvedené tabulky jsou patrné personální proměny, které dosahují vysokých počtů.

Například v Jihočeském kraji se kompletně obměnil zastupitelský klub a jeho čtyři členové jsou nyní nováčky s minimální „institucionální pamětí“ krajského zastupitelstva. V ostatních případech se všude proměnila minimálně polovina volených zástupců, nejnižší podíl nově příchozích lze najít v Pardubickém kraji. Vedle této změny však existují i případy pěti opakovaně volených zástupitelů⁹.

Tab. č. 2.19: Obměna personálního složení zastupitelských klubů KDU-ČSL

	PZZ	Od 2000	Od 2004	Od 2008	Od 2012	Podíl nováčků (%)
Jihočeský	4	0	0	0	4	100
Královéhradecký	7	0	1	1	5	71,4
Pardubický	10	2	0	3	5	50,0
Vysočina	7	1	1	0	5	71,4
Jihomoravský	14	1	2	1	10	71,4

⁹ Konkrétně se jedná o Romana Línka, Petra Šílara, Stanislava Juránka, Václava Kodeta a Jiřího Carbola, kteří s jednou výjimkou drží mandát krajského zastupitele od roku 2000.

Olomoucký	8	0	0	2	6	75,0
Zlínský	10	0	1	1	8	80,0
Moravskoslezský	7	1	0	0	5	71,4
Celkem	67	5	5	8	48	71,6

Zdroj: Volby.cz

Kandidáti TOP 09 ve spolupráci s hnutím STAN se krajských voleb účastnili poprvé, ale přesto lze v jejich řadách identifikovat některé již dříve zvolené politiky. Není jich mnoho, jedná se jen o čtyři případy¹⁰, jinak jsou zastupitelstva tvořena novými členy, kteří nebyli zvoleni opakovaně. Výjimky představují bývalé reprezentantky KDU-ČSL, Helena Langšádlová ve Středočeském kraji a Jitka Chalánková v kraji Olomouckém. Druhou dvojici tvoří starostové Jaroslav Zedník¹¹ a Petr Gazdík, starosta obce Suchá Loz, který byl za starostenské hnutí zvolen v roce 2008 do krajského zastupitelstva.

Tab. č. 2.20: Obměna personálního složení zastupitelských klubů TOP 09 a STAN

	PZZ	Od 2000	Od 2004	Od 2008	Od 2012	Podíl nováčků (%)
Středočeský	10	1	0	0	9	90
Plzeňský	3	0	0	0	3	100
Jihočeský	3	0	0	0	3	100
Karlovarský	4	0	0	0	4	100
Královéhradecký	5	0	0	0	5	100
Pardubický	3	0	1	0	2	66,66
Vysočina	2	0	0	0	2	100
Jihomoravský	5	0	0	0	5	100
Olomoucký	4	0	1	0	3	75
Zlínský	5	0	0	1	4	80
Celkem	44	1	2	1	40	90,1

Zdroj: Volby.cz

¹⁰ V této skupině nejsou zahrnuti zvolení zastupitelé, kteří již dříve, např. v letech 2000 nebo 2004, získali mandát a následně nebyli zvoleni. Klasickým příkladem může být Jan Vítala, zastupitel za KDU-ČSL zvolený v roce 2000 v Jihomoravském kraji a lídr kandidátní listiny TOP 09 a STAN v roce 2012.

¹¹ Nestranič a starosta České Třebové, který byl dříve zvolen na kandidátní listině Koalice pro Pardubický kraj.